17.10.2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Eduskunta

Viite: HE 123/2024 vp

MIELI ry:n lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt MIELI Suomen Mielenterveys ry:ltä asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä sosiaaliturvarahastojen säästöjen valtion ja kuntien talouden vahvistamiseen ohjaamista ja sairauspäivärahan muutoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sairausvakuutuksen sairaanhoitokorvausten ja työtulovakuutuksen menojen rahoittamiseen kohdistuvia valtion, vakuutettujen ja työnantajien rahoitusosuuksia. Sairausvakuutuksen rahoitusvastuu siirtyisi kokonaan työnantajille ja työntekijöille. Työnantajien rahoitusosuutta sairausvakuutuksen työtulovakuutuksesta esitetään korotettavaksi 68 prosenttiin.

Esityksessä ehdotetaan sairauspäivä- ja kuntoutusrahan laskusäännön muuttamista niin, että vuositulon yläraja, joka oikeuttaa 70 prosentin korvaustasoon, alennettaisiin nykyisestä 35 769 eurosta 27 633 euroon, ja että tulorajan ylittävältä osalta sairauspäivä- tai kuntoutusrahaa karttuisi nykyisen 20 prosentin sijasta 15 prosenttia.

MIELI ry:n havainnot hallituksen esityksestä

Mielenterveyden häiriöt ovat yleisin syy sairauslomalle (noin 1/3 kaikista sairauspäivärahapäivistä) ja työkyvyttömyyseläkkeille (yli puolet kaikista työkyvyttömyyseläkkeistä). Mielenterveysongelmat veivät yli 100 000 ihmistä sairauspäivärahajaksoille vuonna 2023. Mielenterveysperusteinen työkyvyttömyys on täten merkittävä kustannuserä julkiselle taloudelle, ja toimet sen vähentämiseksi ovat välttämättömiä.

Osatyökyisten työllistymismahdollisuudet voivat heikentyä

Hallituksen esitys tarkoittaa, että työnantajien osuus työntekijän työkyvyttömyyden aiheuttamista kustannuksista kasvaisi. On mahdollista, että työantajien suurentuva osuus sairauskuluista heikentää mielenterveystoipujien työllistymistä, koska työnantajan taloudellinen riski alentuneesti työkykyisten palkkaamisesta kasvaa.

Mielenterveyden keskusliiton tekemän selvityksen mukaan mielenterveysperusteisella työkyvyttömyyseläkkeellä olevista henkilöistä puolet toivoo pääsevänsä työelämän piiriin edes osa-aikaisesti. Luomalla toimivia työelämään johtavia polkuja mielenterveystoipujille ja raivaamalla työllistymisen esteitä on saatavilla merkittäviä säästöjä työkyvyttömyyseläkkeissä.

Hallituksen esitys voi vahvistaa työnantajien haluttomuutta palkata osatyökykyisiä työntekijöitä tai mielenterveyden häiriöistä toipuneita henkilöitä. Työllistymisen esteiden lisäämisen sijaan hallituksen esitys tulee muokata niin, että se luo työnantajille myös

MIELI Suomen Mielenterveys ry Maistraatinportti 4 A, 7. krs 00240 Helsinki Vaihde: (09) 615 516 E-mail: etunimi.sukunimi@mieli.fi Kotisivu: www.mieli.fi Y-tunnus: 0202225-4 Kotipaikka: Helsinki

taloudellisia kannustimia palkata toipujia. Monissa EU-maissa on tarjolla erilaisia kannustimia työantajille, jotka työllistävät toipujia tai osatyökykyisiä.

Mielenterveysperusteisia työkyvyttömyyseläkkeitä maksetaan vuosittain noin 1,5 miljardin euron edestä. Työllistymismahdollisuuksien heikentymisellä on siis merkittäviä taloudellisia seuraamuksia.

MIELI ry katsoo, että hallituksen esitys tulee heikentämään työnantajien työllistämishalukkuutta sairastumisiin liittyvän taloudellisen riskin takia ja vaikeuttamaan siirtymistä takaisin työelämään, mikä tulee nostamaan etuuskuluja.

Ihmisten taloudellinen epävarmuus kasvaa

Sairastamisen hinta on Suomessa ihmiselle jo nyt eurooppalaisittain vertailtuna korkea. Sairauspäivärahan leikkaaminen yhdistettynä terveydenhuollon asiakasmaksujen korottamiseen ja lääkekorvausten omavastuun nousuun kasvattaa tätä ongelmaa.
Sosiaali- ja terveysministeriön vasta julkaistun selvitysten mukaan perusterveydenhuollon asiakasmaksujen korotus tulee kohdistumaan yleisemmin pienituloisille kuin suurituloisille kotitalouksille ja erityisesti yksinhuoltajiin. Asiakasmaksujen nostamisen myötä terveydenhuollon saatavuus heikkenee pienituloisilla, joka heijastuu terveysongelmien hoitamattomuutena ja alentuneena työ- ja toimintakykynä.

Sosiaali- ja terveysministeriön 23.9.24 päivätty muistio on arvioinut sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusta koitalouksien taloudelliseen asemaan. Selvityksen mukaan huomattavammat (vähintään 5 prosentin muutos) tulonmenetykset kohdistuvat noin 7 prosenttiin väestöstä ja ne keskittyvät pääosin kolmeen pienituloisimpaan tulokymmenykseen. Tulonmenetykset kohdistuvat perhetyypeistä voimakkaimmin yhden hengen talouksiin sekä yksinhuoltajatalouksiin.

Nojautuen yllä oleviin tietoihin MIELI ry katsoo, että hallituksen esityksessä laskusäännölle ehdotettu tuloraja on liian matala, jonka takia esitetyt leikkauksen sairausloma- ja kuntoutuspäivärahassa kohdistuvat liian paljon sairaisiin ja työkyvyttömiin pienituloisiin heikentäen heidän toimeentuloaan kohtuuttomasti. MIELI ry esittää, että laskusäännön tuloraja pidetään ennallaan eli noin 35 000 euron vuositulossa.

Sairauspäivä- ja kuntoutusrahan pieneminen lisää ihmisten taloudellista epävarmuutta. Sosiaaliturvan leikkausten ja hoitokulujen nousun vaikutusta mielenterveyteen ei ole esityksen esitöissä arvioitu. Toimeentulon heikkeneminen tulee kuitenkin lisäämään monen vähävaraisen kokemaa stressiä ja psyykkistä kuormitusta. Heikentynyt toimeentuloturva aiheuttaa pienituloisissa perheissä jatkuvaa huolta elannosta, mikä johtaa pitkäaikaiseen stressiin. Sairastumisen aiheuttama taloudellinen ahdinko kuormittaa myös köyhyyteen liittyvät sosiaalinen häpeä ja stigma. Köyhyys rajaa lapset pois harrastuksista ja aikuiset sosiaalisesta kanssakäymisestä. Ahdas asuminen, työttömyys ja velkaantuminen asettavat liian kireät ja näköalattomat raamit elämälle

Esityksen taloudelliset vaikutukset kohdistuvat eniten valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin eli pienituloisiin, ja erityisesti yksinhuoltajiin. Huoltajien kokema taloudellinen stressi tiedetään heijastuvan myös lasten mielenterveyteen. Pienituloisiin perheisiin kohdistuvat leikkaukset lisäävät entisestään mielenterveyden ongelmien siirtymistä sukupolvelta toiselle. Sairauspäivä- ja kuntoutusrahan leikkaus uhkaavat erityisesti niitä perheitä, joissa osattomuuden ja mielenterveyshaasteiden ylisukupolvisen siirtymisen riski on suurin.

Työkyvyn heikkenemisen ehkäisy ja ongelmien varhainen hoito on tehokkain säästötoimi

Hallituksen esityksen tavoitteena on säästää sairausvakuutuskuluissa. Mielenterveyden häiriöissä suurin säästöpotentiaali ei ole sairausvakuutusetuuksien heikentämisessä, vaan häiriöiden ehkäisyssä ja varhaisessa hoitoon pääsyssä. Toimet mielenterveysongelmien vähentämiseksi ovat keskeisiä julkisen talouden tasapainottamiseksi ja työllisyysasteen nostamiseksi.

Toteuttamalla terapiatakuu koko väestölle saavutettaisiin suuremmat säästöt kuin nyt esitetyllä sairauspäivärahojen heikentämisellä. Heikentyneestä mielenterveydestä johtuvat sairauspoissaolot maksoivat Suomelle viime vuonna yli miljardi euroa, ja niiden vuoksi menetettiin yli 7 miljoonaa työpäivää (Kela 2024).

Mielenterveysongelmat lisääntyvät ja samaan aikaan terveydenhuollon käyttömenoista vain viisi prosenttia kohdistuu mielenterveyteen. Tämä on noin puolet vähemmän kuin muissa Länsi-Euroopan maissa käytettävä osuus. Työeläkeyhtiöiden selvitysten mukaan enemmistö mielenterveysperusteiselle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä on jäänyt vaille riittävää hoitoa.

Hyvinvointialueiden mielenterveyspalvelut ovat riittämättömiä. Panostukset mielenterveyspalveluihin tuottaisivat merkittäviä terveyshyötyjä ja säästöjä sosiaaliturvassa, mutta resurssien uudelleen ohjaus näyttää vaativan valtion selkeää ohjausta. Tämän takia MIELI ry katsoo, että tulee ryhtyä valmistelemaan perusterveydenhuollon terapiatakuun laajentamista koko väestöön.

Yhteenveto lausunnosta

MIELI ry katsoo, että esitetty lainsäädäntö ei tule tukemaan ihmisten työkykyä tai paluuta työelämään mielenterveysperusteisen sairausloma- tai kuntoutusjakson jälkeen. Sairauspäivä- ja kuntoutusrahan laskusäännön tuloraja tulisi pitää entisellään pienituloisten kohtuullisen toimeentulon varmistamiseksi sairauden ja työkyvyttömyyden varalta.

Toimet mielenterveysongelmien vähentämiseksi ovat keskeisiä julkisen talouden tasapainottamiseksi. Vaikuttavin tapa vähentää sairausvakuutuskuluja on työkyvyn heikentymisen ehkäisy ja terveysongelmien varhainen hoito. Pelkästään mielenterveyden osalta olisi saavutettavissa satojen miljoonien säästö ehkäisevällä työllä ja riittävän varhaisen hoidon saatavuutta parantamalla perusterveydenhuollossa.

MIELI ry katsoo, että säästöjä ei tule hakea työkyvyttömyyteen liittyvän sosiaaliturvan heikentämisellä. vaan lähtökohtana tulee olla mielenterveysperusteisen työkyvyttömyyden vähentämisen myötä saavutettavat säästöt.

MIELI Suomen Mielenterveys ry

Kristian Wahlbeck
johtava asiantuntija
kristian.wahlbeck@mieli.fi